

Joanna Cabak, *Relacyjność człowieka w social mediach na kanwie nauczania Magisterium Kościoła katolickiego*, [w:] *Człowiek w relacji do... Rozważania o człowieku jako istocie relacyjnej*, red. Grzegorz Wąchoł, Kraków 2020, s. 117–137.
DOI: <http://dx.doi.org/10.15633/9788374388740.08>

MGR JOANNA CABAK

Relacyjność człowieka w social mediach na kanwie nauczania Magisterium Kościoła katolickiego

Relacyjność osoby ludzkiej w kontekście ciągle rozwijających się technologii wzbudza pytanie o to, jak człowiek powinien poruszać się w świecie wirtualnym, oraz o to, czy może nawiązać w nim relację. Obszerne nauczanie Kościoła katolickiego w tej kwestii tworzy swoisty poradnik, który może być wykorzystywany nie tylko przez katolików, ale przez wszystkich ludzi, gdyż rady zawarte w różnych dokumentach papieskich – wypowiedziach głowy Kościoła – są radami uniwersalnymi.

Prawie dwie trzecie populacji świata korzysta z Internetu. Nie można więc powiedzieć, że świat wirtualny jest jakąś częścią współczesnego świata, gdyż stał się on właściwie rzeczywistością równoległą. Świadczy o tym chociażby fakt, iż użytkownik sieci przebywa w niej statystycznie ponad sześć godzin w ciągu dnia. W Internecie można znaleźć rozrywkę, przeczytać czy obejrzeć wiadomości ze świata, uzyskać poradę lekarską, zrobić zakupy, wziąć kredyt, poznać nowe osoby, nawiązać z nimi relacje. Wiele różnych możliwości komunikowania się online, a co za tym

idzie – podtrzymywania i nawiązywania nowych relacji, dają media społecznościowe, w których swoje profile ma 45 proc. populacji globalnej. Niewiele mniejsza część społeczeństwa, 42 proc., korzysta z social mediów w formie mobilnej, co pokazuje jeszcze wyraźniej, jak zaciera się granica między światem realnym a wirtualnym, do którego można mieć dostęp przez smartfona¹.

Kościół katolicki bierze czynny udział w nieustannym rozwoju technologicznym, nie tylko jako część społeczeństwa poddająca się mu, ale jako uważny obserwator wskazujący drogę swoim wiernym. We współczesnym świecie, który charakteryzuje się cyfrowością, nie może zabraknąć rad i pouczeń płynących od samej głowy Kościoła. Jan Paweł II, Benedykt XVI oraz Franciszek w swoim nauczaniu o mediach i współczesnym świecie poruszali kwestię szybkości zmian, rozwoju, digitalizacji oraz człowieka jako istoty relacyjnej, która żyje w środowisku cyfrowym. Mimo że adresatami są przede wszystkim katolicy, to nauczanie Kościoła w kwestii mediów oraz technologii nie jest ograniczone tylko do osób wierzących, gdyż jest to właściwie jedna ze składowych katolickiej nauki społecznej, będącej nauką uniwersalną, zajmującą się teoretycznie i praktycznie człowiekiem żyjącym w społeczeństwie².

Relacyjność człowieka w środowisku cyfrowym nabiera wyjątkowego wymiaru, wartego zastanowienia się, na ile to środowisko wpływa na sam fakt relacyjności czy pomaga rozwijać tę cechę, a na ile wprost przeciwnie – przyczynia się do izolacji jednostek. W obszernym nauczaniu Kościoła o mediach społecznościowych można znaleźć szereg rad oraz wskazówek na to, jak współczesny człowiek powinien odnajdywać się w social mediach.

1 Por. *Raport Digital 2019*, <https://wearesocial.com/uk/digital-2019> (8.07.2019).

2 Por. Ł. Marczak, *Geneza i status zasady zrównoważonego rozwoju w Katolickiej Nauce Społecznej*, Lublin 2018, s. 7.

1. Relacyjność social mediów

„Umożliwiamy ludziom budowanie społeczności i zbliżamy do siebie mieszkańców całego świata”³ – to nowa misja Facebooka ogłoszona w 2017 roku, której wydawać by się mogło, daleko od rzeczywistości, gdyż to medium społecznościowe jest potężnym narzędziem reklamowym⁴. Mimo skojarzeń z tym, że dzieło Marka Zuckerberga jest maszynką do zarabiania pieniędzy, warto przyrzeć się misji samej w sobie, bez kontekstu social mediów jako biznesu.

Budowanie społeczności, o której mówi Facebook, nie jest niczym nowym w świecie cyfrowym. Jako pierwsze ten cel obrały sobie grupy dyskusyjne oraz czaty, które powstawały już od końca lat osiemdziesiątych XX wieku. Na początku były kierowane do małych społeczności, zazwyczaj uniwersyteckich. Zanim zyskały globalny zasięg, ich użytkownicy znali się w świecie realnym, w którym nawiązywali relacje, a następnie przenosili je do grup dyskusyjnych. Mogli oni w czasie rzeczywistym wymieniać się wiadomościami, notatkami, linkami, tworzyć mniejsze grupy dyskusyjne. Po tym jak czaty wyszły poza kręgi uniwersyteckie, otwarły się kolejne drzwi do nawiązywania znajomości online z ludźmi z całego świata.

Z czasem obok komunikatorów zaczęły pojawiać się blogi, których twórcy komentowali rzeczywistość, dzięki czemu skupiali wokół siebie społeczność dzielącą lub negującą ich zdanie. Różnorodna tematyka od polityki po modę wyspecjalizowała mniejsze grupy społeczne, które do dzisiaj są wielką siłą sprawczą

3 https://www.facebook.com/pg/facebookappPolska/about/?ref=page_internal (12.05.2020).

4 Por. <https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/facebooka-ile-zarabia-w-polsce-wplywy-z-reklam-i-zysk-w-2017-roku> (15.07.2019).

w świecie wirtualnym. Mogłoby się wydawać, iż kilkadziesiąt tysięcy odbiorców nie może nawiązać relacji z jednym blogerem, a nawet jeśli ją nawiąże, to nie będzie ona wartościowa. Należy pamiętać jednak o tym, że relacja nie jest uzależniona od stopnia zaawansowania czy miejsca jej nawiązania, gdyż jak mówi *Słownik języka polskiego PWN*, jest to po prostu „związek zachodzący między ludźmi lub grupami społecznymi”⁵. Ta definicja pokazuje, że w mediach społecznościowych jest miejsce na relacje jak w czasach przed powstaniem Internetu – tak jak niegdyś ludzie wymieniali listy w sposób tradycyjny, tak dziś mogą wymieniać wiadomości za pośrednictwem kanałów społecznościowych.

Typem mediów społecznościowych, które zrewolucjonizowały podejście do zawierania i podtrzymywania znajomości w świecie wirtualnym, są niewątpliwie serwisy społecznościowe. Powstały w 1995 roku Classmates zakładał pomoc w odnalezieniu znajomych ze szkoły, co dawało możliwość odnawiania niegdyś bliskich relacji ze szkolnej ławki, podtrzymywania ich oraz rozwijania. Kolejne serwisy stworzyły większe możliwości poznawania nowych osób przez wykorzystywanie naturalnych potrzeb ludzkich, m.in. potrzeby budowania związków, czego przykładem jest serwis Hot or Not, który szybko stał się portalem randkowym. Polski odpowiednik Fotka, nazywany „dyskoteką online”, czyli miejscem zabawy i poznawania nowych ludzi, opisując swoją misję, mówi, że od dnia założenia – 14 lutego 2001 roku – jest nią niezmiennie łączenie ludzi⁶. Ciekawym pomysłem na zaczerpnięcie inspiracji z relacji w świecie rzeczywistym był pomysł twórców MySpace, gdyż oprócz łączenia ludzi, dzielenia się treściami oraz odkrywania nowych zaproponowali użytkownikom skupienie się wokół muzyki,

5 *Relacja*, w: *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/relacja.html> (15.07.2019).

6 Por. <https://fotka.com/onas> (16.07.2019).

co dało wsparcie artystom w kontekście łączenia się z publicznością, przyszłymi partnerami czy współpracownikami⁷.

Istnieje wiele różnych serwisów skupiających się na konkretnych rodzajach relacji, które bazują na znajomościach w świecie realnym, ale dają też możliwość nawiązywania nowych. Pokazuje to, że social media wykorzystują relacyjność ludzi, a co za tym idzie same stają się relacyjne. Człowiek wraz z całym wachlarzem możliwości jako istota fizyczna, psychiczna oraz duchowa może decydować o tym, jak będzie się w nich poruszał oraz czy wykorzysta ich potencjał do rozwoju siebie jako istoty relacyjnej.

2. Soborowy fundament

Szukając korzeni wykładni Magisterium Kościoła o social mediach, należy sięgnąć do dokumentów soborowych, które mimo iż powstawały kilkadziesiąt lat przed narodzinami pierwszych komunikatorów społecznościowych, odpowiadają na pytanie fundamentalne: jaki Kościół ma stosunek do mediów?

Dokumentem, w którym zostały zebrane najważniejsze myśli dotyczące spojrzenia Magisterium na środki społecznego przekazu, jest Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli *Inter mirifica*. Już w pierwszym zdaniu dokumentu, w którym media zostają nazwane godnymi podziwu wynalazkami, odkrytymi z pomocą Bożą przez geniusz ludzki, można zauważyć, że nastawienie Kościoła do środków społecznego przekazu jest pozytywne⁸. Warto zauważyć, że sama treść nie była nowatorska, gdyż było to zebranie

7 Por. P. Levinson, *Nowe nowe media*, tłum. M. Zawadzka, Kraków 2010, s. 180–181.

8 Por. Paweł VI, Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli *Inter mirifica*, Watykan 1963, 1, <http://www.ptm.rel.pl/index.php?option>

już dotychczasowego nauczania m.in. Piusa XII; sam jednak fakt wydania tego dekretu jako drugiego dokumentu soborowego wskazuje na to, jak ważna dla Magisterium jest kwestia przyjrzenia się mediom. Na końcu dekretu zostało zawarte zobowiązanie do przygotowania szczegółowej instrukcji przy pomocy ekspertów z całego świata.

Prace nad instrukcją trwały siedem lat; została ona wydana w 1971 roku pod nazwą *Communio et progressio*. Zawiera ogół nauczania Kościoła o środkach społecznego przekazu wraz z konkretnymi wskazaniem dotyczącymi poszczególnych dziedzin świata mediów. Ojcowie soboru kierowali ten dokument nie tylko do katolików, ale do wszystkich ludzi dobrej woli, co zaznaczyli we wstępie, wyrażając nadzieję, że

[...] Instrukcja ta zostanie dobrze przyjęta przez każdego, kto w jakiś sposób zajmuje się społecznym przekazem, oraz przez wszystkich tych ludzi, którym zależy na postępie rodziny ludzkiej. W ten sposób bowiem, dzięki współpracy i wymianie myśli, ogromne korzyści, jakie niosą z sobą środki społecznego przekazu, staną się udziałem wszystkich⁹.

To wskazanie grona odbiorców nakreśla uniwersalny charakter treści dokumentu, który oprócz oczywistego poruszania kwestii dotyczących nauczania Kościoła o mediach dotyka problematyki ważnej dla ogółu społeczeństwa. Najwyraźniejszym przesłaniem płynącym z niego jest wezwanie do wykorzystania środków społecznego przekazu i rozwoju techniki do szukania prawdy, a co za tym idzie do posłużenia się tym „darem opatrzności” w celach szerzenia idei jedności i pokoju.

=com_content&view=article&id=143:dekret-o-srodkach-spoecznego-przekazywania-mysli-inter-mirifica&catid=39&Itemid=198 (12.08.2019).

9 Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio*, 5.

Communio et progressio to niewątpliwie fundament nauczania Kościoła o mediach. W trzydziestą rocznicę przyjęcia dokumentu Katarzyna Pokorna-Igantowicz podkreślała jego wartość nie tylko ze względu na treść będącą podstawą teologii mediów, ale też jego profetyczny charakter, gdyż „w wielu wypadkach stwierdzenia Instrukcji wypowiedziane jakby «na wyrost» potwierdziły się”¹⁰. Stwierdzenie z pierwszej części dokumentu, że „wartość i ostatecznie znaczenie środków przekazu społecznego zależy od sposobu użycia ich przez wolnego człowieka”¹¹, to fundamentalne stwierdzenie odzwierciedlające podejście Kościoła do mediów, który nie tylko odnosi się do nich pozytywnie, ale także określa to, jak ważna jest w nich osoba ludzka, mająca decydujący wpływ na wartość i wykorzystanie środków społecznego przekazu. Nauczanie Kościoła nadaje niejako ludzkiego wymiaru technologii.

Wydawać by się mogło, że dokumenty wydane pół wieku temu niewiele mają wspólnego z dzisiejszym spojrzeniem na nieustannie zmieniające się social media. Należy jednak pamiętać o łączności mediów społecznościowych z mediami tradycyjnymi, gdyż te pierwsze niejako wypływają z drugich. Oczywiście mają one nowatorski charakter, ale nie można ich całkowicie odseparować od starszych form przekazu. Cyfrowość świata jest kolejnym etapem w historii, którego nie byłoby bez osiągnięć mediów tradycyjnych. Podobnie nauczanie Magisterium Kościoła to ciągłość. Fundamenty ustanowione przez Sobór Watykański II dały początek nauczaniu Jana Pawła II, papieża, który jako pierwszy zwrócił uwagę na kwestię mediów cyfrowych.

10 K. Pokorna-Igantowicz, *Instrukcja duszpasterska „Communio et progressio” o środkach społecznego przekazu. Refleksje w trzydziestą rocznicę jej przyjęcia*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2000 nr 163–164, s. 171.

11 Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio*, 13.

3. Konstrukcja Jana Pawła II

Pontyfikat papieża Polaka przypada na czas powstawania pierwszych mediów społecznościowych, więc niedziwne jest to, że właśnie w nauczaniu Jana Pawła II odnajdziemy pierwsze wskazania o tym, jak człowiek powinien poruszać się w świecie cyfrowym.

W 1990 roku papież po raz pierwszy dotknął tej kwestii w orędziu na XXIV Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu pt. *Misja Kościoła w erze komputerów*, wzywając do bycia wdzięcznym rozwojowi technologicznemu, który daje możliwość zdobywania i pogłębiania wiedzy. Entuzjazm ojca świętego wskazuje na wielkie zaufanie, jakim obdarzył technikę, i do takiego samego zaufania wezwał wszystkich ludzi bez względu na wiek, jednocześnie prosząc osoby starsze, aby zaufały młodzieży, która rodzi się i wzrasta równoległe z technologiami. Ta rada oparta na zaufaniu, wynikająca z fundamentu nauczania soborowego (papież w orędziu odwołuje się do konstytucji *Gaudium et spes* oraz instrukcji *Communio et progressio*), stanowi klucz, którym mogą zostać otwarte drzwi świata cyfrowego, tak aby mógł on „przyczynić się do umacniania coraz większej sprawiedliwości, do wzrostu poszanowania praw człowieka, do zdrowego rozwoju wszystkich jednostek i narodów oraz tych swobód, bez których niemożliwe jest życie w pełni ludzkie”¹².

W kolejnych orędziach na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu Jan Paweł II powracał do kwestii cyberświata, podkreślając, jak ważny jest on w misji ewangelizacyjnej Kościoła. Wskazanie dla każdego człowieka, niezależnie od wiary przez

12 Jan Paweł II, *Misja Kościoła w erze komputerów. Orędzie na XXIV Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu 1990 r.*, Watykan 1990, 3, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/oredzie_ssp_1990.html (13.08.2019).

niego wyznawanej, znajdziemy w orędziu na XXXVI Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu pt. *Internet: nowe forum głoszenia Ewangelii* z 2002 roku, w którym papież zwrócił uwagę na to, aby mieć na uwadze ulotność informacji dostępnych w sieci, która sprawia, że można przypisać większe znaczenie faktom niż wartościom. Płynnie z tego wezwanie, aby mimo natłoku informacyjnego pamiętać o tym, że bez wartości życie człowieka może stracić transcendentny wymiar¹³.

Więcej wskazań znajdziemy w dwóch najważniejszych dokumentach wydanych za czasów pontyfikatu Jana Pawła II przez Papieską Radę ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet* oraz *Etyka w Internecie*. Należy podkreślić, że do dzisiaj są to jedyne dokumenty w całości odnoszące się do kwestii Internetu oraz stanowiska i zaleceń Kościoła. Podobnie jak w orędziu na XXIV Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu znajdziemy w nich dużo odwołań do nauczania Soboru Watykańskiego II, instrukcji *Communio et progressio* oraz *Aetatis Novae*, instrukcji duszpasterskiej wydanej w dwudziestą rocznicę opublikowania *Communio et progressio*.

W dokumencie *Etyka w Internecie* zwrócono szczególną uwagę na etyczne zagadnienia, które mogą być wyzwaniem dla świata cyfrowego, takie jak: bezpieczeństwo, prawa autorskie, prywatność, pornografia. Kwestie problematyczne omówiono w osobnych punktach, zostały też zaproponowane kierunki mogące pomóc w rozwiązaniu tych problemów. Ogólna rada została zawarta na końcu dokumentu: „wszyscy użytkownicy Internetu zobowiązani

13 Por. Jan Paweł II, *Internet: nowe forum głoszenia Ewangelii. Orędzie Jana Pawła II na XXXVI Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2002, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/internet_aut_12052002.html (13.08.2019).

są wykorzystywać go w świadomy, zdyscyplinowany sposób, dla celów moralnie dobrych”¹⁴.

Więcej szczegółowych zaleceń można odnaleźć w dokumencie *Kościół a Internet*. Pierwszą radą jest konieczność zrozumienia świata cyfrowego oraz tego, co on oferuje. Zostaje postawiony nawet warunek konieczny, gdyż bez zrozumienia nie jest możliwy dialog. Oczywiście Papieska Rada, mówiąc o zrozumieniu, nie ma na myśli pełnego pojęcia wszystkich technik, nowinek, szczegółów, gdyż często jest to wiedza specjalistyczna, ale to, że każdy, kto chce wykorzystywać Internet, powinien zdawać sobie sprawę z jego bezpośredniego i interakcyjnego charakteru. Aby zrozumienie mogło pogłębiać się we właściwym kierunku, konieczna jest edukacja w zakresie mediów – mowa tu nie tylko o technicznym wymiarze tej edukacji, ale przede wszystkim o wiedzy praktycznej, o sposobach funkcjonowania w cyberświecie, tak aby móc w nim dokonywać roztropnych osądów, zgodnie ze zdrowymi kryteriami moralnymi odnośnie do tego, co można w nim znaleźć, i przebywać w nim z pożytkiem dla rozwoju swojego oraz innych¹⁵.

Druga rada, a właściwie przestroga, wynika z części dokumentu dotyczącej zagrożeń obecnych w sieci. Przypomnienie o tym, że świat cyfrowy nigdy nie zastąpi świata realnego, mimo swej oczywistości często jest pomijane w różnych rozważaniach, a bez pamiętania o tym można szybko zagubić się w cyfrowości.

Kolejne rady zostały zawarte na końcu dokumentu, w którym Papieska Rada zwraca się do konkretnych grup odbiorców. Te

14 Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie*, Watykan 2002, 15, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/rady_pontyfikalne/r_komunik_spol/internet_etyka_22022002.html (27.08.2019).

15 Por. Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*, Watykan 2002, 7, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/rady_pontyfikalne/r_komunik_spol/kosciol_internet_22022002.html (13.08.2019).

najbardziej uniwersalne wskazania są skierowane do rodziców, dzieci i ludzi młodych oraz do wszystkich ludzi dobrej woli. Jeśli chodzi o rodziców, zostaje podkreślona ich rola w prowadzeniu i nadzorowaniu dzieci w korzystaniu z Internetu, tak aby stały się jego krytycznymi, odpowiedzialnymi użytkownikami, a nie uzależniły się od niego kosztem zaniedbania kontaktu z rówieśnikami i naturą¹⁶. Odnosząc się do ludzi młodych, Papieska Rada wezwała ich do tego, aby postrzegali i wykorzystywali Internet jako narzędzie użytecznej pracy. Na końcu zwrócono się do wszystkich ludzi dobrej woli i przedstawiono cztery przymioty: roztropność, sprawiedliwość, męstwo i umiarkowanie, będące konstrukcją, na której powinny opierać się obecność oraz działanie człowieka w social mediach.

4. Wypełnienie przez Benedykta XVI

Konstrukcja nauczania Jana Pawła II pozwoliła kolejnemu papieżowi na głębsze podjęcie tematyki social mediów. Benedykt XVI w pięciu na osiem orędzi na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu poruszył kwestię mediów społecznościowych, skupiając się na różnych ich aspektach. Pierwsze nawiązania znajdziemy w orędziu na XLIII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu pt. *Nowe technologie, nowe relacje. Trzeba rozpowszechniać kulturę szacunku, dialogu i przyjaźni* z 2009 roku. Ojciec święty, zwracając się szczególnie do ludzi młodych, przypominał o tym, że podstawowym pragnieniem człowieka jest nawiązywanie relacji, co dają nowe technologie, jednak należy pamiętać o tym, że jest to jedynie częściowe zaspokojenie tej potrzeby. Główną radą

16 Por. Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*, 11.

płynącą z tego orędzia jest wezwanie do poszanowania godności i wartości drugiej osoby. Benedykt XVI zauważył, że aby to miało miejsce, „użytkownicy powinni unikać używania słów i obrazów deprecjonujących człowieka, a zatem odrzucić wszystko to, co podsyca nienawiść i nietolerancję, zubaża piękno i intymność ludzkiej seksualności oraz wykorzystuje słabych i bezbronnych”¹⁷. Ta konkretna propozycja zachowania się w sieci jest podkreśleniem tego, że człowiek w social mediach powinien dbać o relacje z innymi użytkownikami, a zachowania wobec nich powinny mieć na uwadze godność, która nie jest określana ani zmieniana przez media społecznościowe, gdyż stanowi niezbywalną wartość i powinno się o nią dbać w każdym wymiarze życia społecznego. O relacji do innych osób mówi kolejna rada z tego orędzia, która skupia się na zagadnieniu przyjaźni. Papież zauważył, iż świat cyfrowy stwarza nowe możliwości zawierania przyjaźni, rozwijania jej, podtrzymywania, ale niesie ze sobą również ryzyko spłylenia tego pojęcia, dlatego wezwał wszystkich jego użytkowników do tego, aby nie banalizować tej relacji¹⁸.

Do kwestii nawiązywania więzi w mediach społecznościowych papież powrócił w orędziu na XLV Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu pt. *Prawda, przepowiadanie i autentyczność życia w erze cyfrowej* w 2011 roku. Benedykt XVI zwrócił szczególną uwagę na to, że bez autentyczności człowiek nie jest w stanie prawdziwie spotkać się z drugim człowiekiem. Przedstawił dwa niebezpieczeństwa mogące zakłócić to spotkanie: „chronienie się

17 Benedykt XVI, *Nowe technologie, nowe relacje. Trzeba rozpowszechnić kulturę szacunku, dialogu i przyjaźni. Orędzie papieża na XLIII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/massmedia2009_24012009.html (27.08.2019).

18 Por. Benedykt XVI, *Nowe technologie, nowe relacje*.

w jakimś świecie paralelnym lub nadmierna ekspozycja na świat wirtualny”¹⁹, co może przyczynić się do budowania w sieci profilu, któremu brak autentyczności.

Kolejne orędzie – na XLVI Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu – pt. *Milczenie i słowo drogą ewangelizacji* z 2012 roku w szczególności mówi o relacjach użytkowników w sieci. Papież trafnie zauważył, że w świecie przepelnionym komunikatami brakuje czasu na refleksję. Pomóc ma temu równowaga między słowem a milczeniem, „dwoma wymiarami komunikacji, które powinny się równoważyć, następować po sobie i dopełniać, by uzyskać autentyczny dialog i głęboką bliskość między ludźmi”²⁰, co stwarza pewnego rodzaju „ekosystem” niezbędny do właściwego rozróżniania bodźców, faktów, ocen. Dodatkowo papież wezwał, aby oprócz przyjęcia osób, które szukają odpowiedzi w sieci, zachęcać je do milczenia i refleksji, co będzie owocowało trafnym podejmowaniem decyzji oraz nawiązywaniem autentycznych relacji.

Podsumowaniem nauczania Benedykta XVI o social mediach jest orędzie na XLVII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu pt. *Portale społecznościowe: bramy prawdy i wiary; nowe przestrzenie dla ewangelizacji* z 2013 roku. Kolejny raz została podkreślona potrzeba autentyczności, gdyż w sieci oprócz informacji przekazujemy samych siebie. Głównym uniwersalnym przesłaniem skierowanym do wszystkich odbiorców jest wezwanie do zaangażowania się oraz uświadomienia sobie wartości dialogu, bez którego

19 Benedykt XVI, *Prawda, przepowiadanie i autentyczność życia w erze cyfrowej. Orędzie papieża Benedykta XVI na 45. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2011, <https://www.paulus.org.pl/222,45-sdssp-benedykt-xvi-2011> (27.08.2019).

20 Benedykt XVI, *Milczenie i słowo drogą ewangelizacji. Orędzie papieża Benedykta XVI na 46. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2012, <https://www.paulus.org.pl/221,46-sdssp-benedykt-xvi-2012> (27.08.2019).

sieć i jej użytkownicy nie będą się rozwijać. Benedykt XVI podkreślił również potrzebę rozumienia nowych technologii, o której mówił wcześniej Jan Paweł II, gdyż „świat cyfrowy nie jest światem paralelnym ani czysto wirtualnym, lecz dla wielu ludzi, zwłaszcza najmłodszych, stanowi część codziennej rzeczywistości”²¹.

Autentyczność, do której wielokrotnie nawiązywał papież Benedykt XVI w swoim nauczaniu, jest niejako wypełnieniem, bez którego nawiązywanie relacji w social mediach będzie płytkie i krótkotrwałe. Jeśli zabraknie szczerego otwarcia się na spotkanie z drugim człowiekiem, to możemy sprowadzić media społecznościowe do „maszynki” Zuckerberga do zarabiania pieniędzy, a byłoby to wielką stratą, gdyż potencjał, jaki drzemie w sieci, jest w stanie zmieniać serca i myślenie innych tak, aby na świecie zapanowała kultura miłości i spotkania.

5. Otwarte drzwi papieża Franciszka

Papież Franciszek i social media to połączenie, które nie powinno nikogo dziwić, gdyż jest on aktywnie w nich obecny. Jego selfie z wiernymi krążące po sieci już tak bardzo nie zaskakują. Konto Franciszka na Instagramie obserwuje ponad 6 mln osób²², a na Twitterze ponad 18 mln²³. Ojciec święty często, szczególnie zwracając się do młodych, przywołuje terminy związane z mediami

21 Benedykt XVI, *Portale społecznościowe: bramy prawdy i wiary; nowe przestrzenie dla ewangelizacji. Orędzie papieża Benedykta XVI na 47. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2013, <https://www.paulus.org.pl/220,47-sdssp-benedykt-xvi-2013> (27.08.2019).

22 Zob. konto papieża Franciszka na Instagramie: <https://www.instagram.com/franciscus/> (23.09.2019).

23 Zob. konto papieża Franciszka na Twitterze: <https://twitter.com/pontifex> (23.09.2019).

społecznościowymi i na ich przykładzie wyjaśnia prawdy wiary, co wyraźnie można było zauważyć podczas Światowych Dni Młodzieży w Panamie, kiedy papież podczas czuwania porównał Maryję z influencerem²⁴.

Już w pierwszym orędziu na XLVIII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu pt. *Przekaz w służbie autentycznej kultury spotkania* w 2014 roku papież poruszył temat spotkania człowieka z człowiekiem w sieci. Franciszek, przypominając dotychczasowe nauczanie Magisterium, podkreślił rolę autentyczności, będącej jednym z najważniejszych czynników spotkania w Internecie. Papież zwrócił uwagę na to, iż kultura spotkania nie opiera się tylko na daniu, ale też na otrzymywaniu, dlatego ważna jest otwartość na to, co możemy dostać od innych, nawet tych, którzy mają odmienne zdanie. W dokumencie została przypomniana rada przewijająca się w nauczaniu Jana Pawła II oraz Benedykta XVI mówiąca o tym, żeby sieci nie traktować tylko jako technologii. To może być miejsce bogate w człowieczeństwo, może być siecią osób, a nie przewodów, gdyż „komunikacja jest ostatecznie zdobyczą bardziej ludzką niż technologiczną”²⁵. Podobnie jak w nauczaniu Benedykta XVI znajdziemy wyszczególnienie ważności zaangażowania w komunikację w sieci, które jest podstawą wiarygodności nadawcy.

W kolejnych latach Franciszek kontynuował temat spotkania i komunikacji. W 2015 roku skupił się wokół komunikacji w rodzinie, nawiązując do social mediów, które mogą ją zakłócać, gdyż stają

24 Por. Franciszek, *Przemówienie podczas czuwania z młodymi*, Światowe Dni Młodzieży, Panama 2019, <https://ekai.pl/dokumenty/przemowienie-podczas-czuwania-z-mlodymi/> (23.09.2019).

25 Franciszek, *Przekaz w służbie autentycznej kultury spotkania. Orędzie na 48. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2014, <https://www.paulus.org.pl/219,48-dzien-srodkow-spolecznego-przekazu-2014> (27.08.2019).

się ucieczką od słuchania²⁶. W 2016 roku w orędziu na L Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu pt. *Komunikacja i Miłosierdzie – owocne spotkanie* przypomniał o tym, że mimo dobra płynącego z sieci może ona prowadzić do pogłębienia polaryzacji społeczeństwa, czemu należy zapobiegać²⁷. W 2017 roku w orędziu na LI Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu pt. „*Nie lękaj się, bo jestem z tobą*” (Iz 43, 5). *Przekazujemy nadzieję i ufność w naszych czasach* ponownie poruszono kwestię spotkania oraz komunikacji mu towarzyszącej. Papież zachęcił „wszystkich do komunikacji konstruktywnej, która odrzucając uprzedzenia wobec innych, sprzyjałaby kulturze spotkania, dzięki której możemy nauczyć się postrzegania rzeczywistości ze świadomą ufnością”²⁸. W 2018 roku w orędziu na LII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu pt. „*Prawda was wyzwoli*” (J 8, 32). *Fake news a dziennikarstwo pokoju* znajdziemy przestrożę o niewłaściwym korzystaniu z social mediów do szerzenia nieprawdziwych informacji²⁹. Te cztery

26 Por. Franciszek, *Przekaz ukazujący rodzinę jako sprzyjające środowisko spotkania w bezinteresownej miłości. Orędzie na 49. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2015, <https://www.paulus.org.pl/218,49-dzien-srodkow-spolecznego-przekazu-2015> (27.08.2019).

27 Por. Franciszek, *Komunikacja i Miłosierdzie – owocne spotkanie. Orędzie na 50. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2016, <https://www.paulus.org.pl/217,50-dzien-srodkow-spolecznego-przekazu-2016> (27.08.2019).

28 Franciszek, „*Nie lękaj się, bo jestem z tobą*” (Iz 43, 5). *Przekazujemy nadzieję i ufność w naszych czasach. Orędzie na 51. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2017, <https://www.paulus.org.pl/216,51-swiatowy-dzien-srodkow-spolecznego-przekazu-franciszek-2017> (27.08.2019).

29 Por. Franciszek, „*Prawda was wyzwoli*” (J 8, 32). *Fake news a dziennikarstwo pokoju. Orędzie na 52. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2018, <https://www.paulus.org.pl/215,52-swiatowy-dzien-srodkow-spolecznego-przekazu-franciszek-2018> (27.08.2019).

orędzia skupiają się na ogólnych spostrzeżeniach dotyczących komunikacji i kultury spotkania, bez głębszego poruszania tej tematyki w kontekście mediów społecznościowych, dlatego też rady i zalecenia z nich płynące można odnieść do ogółu komunikacji międzyludzkiej. Wydawać by się mogło, że papież Franciszek niejako pomija social media, jednak mając na uwadze to, że opierają się one na procesach komunikacyjnych, łatwo można odnieść jego nauczanie z tych orędzi do komunikacji w świecie cyfrowym, w którym mimo szybkiego rozwoju techniki najważniejszy okazuje się czynnik ludzki.

Bliżej mediom społecznościowym Franciszek przyjrzał się w orędziu na LIII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu pt. *„Wszyscy tworzymy jedno” (Ef 4, 25). Od wirtualnych wspólnot społecznościowych do wspólnot ludzkich* w 2019 roku. Już na samym początku papież zachęcił do tego, aby zastanowić się nad znaczeniem bycia w relacji. Nakreślił dobre strony sieci: źródło wiedzy i relacji, zaznaczając też, że mogą się one jednocześnie stać niebezpieczeństwem. Kolejny raz przypomniane zostało, że sieć powinna bazować na relacjach. Franciszek użył dotychczas niestosowanego porównania sieci do wspólnoty, która „jako sieć solidarna wymaga wzajemnego słuchania i dialogu opartego na odpowiedzialnym używaniu języka”³⁰. Oczywiście samo porównanie nie jest równoznaczne z rzeczywistością wirtualną, której często daleko do takiego rozumienia wspólnoty. Częściej obserwuje się zachowania przyczyniające się do konfliktów i podziałów. Jednak mając na uwadze proponowane porównanie, można zacząć budować w social

30 Franciszek, *„Wszyscy tworzymy jedno” (Ef 4, 25). Od wirtualnych wspólnot społecznościowych do wspólnot ludzkich. Orędzie na 53. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2019, <https://www.paulus.org.pl/214,53-swiatowy-dzien-srodkow-spolecznego-przekazu-franciszek-2019> (27.08.2019).

mediach wspólnotę opartą na jedności, do czego zachęca papież Franciszek, m.in. dzięki inwestowaniu w relacje, które można potwierdzać również w świecie cyfrowym.

6. Przepis na właściwie korzystanie z social mediów?

W nauczaniu Magisterium Kościoła katolickiego znajdujemy szereg rad, ostrzeżeń, zaleceń, wniosków dotyczących mediów społecznościowych – od fundamentu nauczania ojców soboru przez konstrukcję pontyfikatu Jana Pawła II, głębię zaleceń Benedykta XVI po przypomnienia Franciszka o istocie komunikacji. Każdy pontyfikat wnosił bogactwo uniwersalnych rad, z których mogą korzystać nie tylko osoby wierzące.

Główne rady płynące z nauczania Kościoła to otwartość na to, co nowe, zrozumienie istoty social mediów, roztropność i umiarkowanie w korzystaniu z nich, sprawiedliwość i męstwo wobec innych użytkowników, autentyczność jako postawa wyjściowa w dialogu. Kościół uważnie obserwuje rozwijające się technologie, jednocześnie pamiętając o zadaniu fundamentalnego pytania o sens istnienia człowieka w świecie, co daje dużo szerszy kontekst niż sama wiedza na temat zmian technicznych czy narzędziowych.

Zatem czy Magisterium daje przepis na właściwe korzystanie z social mediów, tak aby nie zagubić tej ważnej cechy, jaką jest relacyjność człowieka? Wydaje się, że stosowanie się do zaleceń płynących z obszernego nauczania jest dobrym przepisem, jednak należy pamiętać, iż ostatecznie to od człowieka, jego wolnej woli zależy to, jak będzie je wykorzystywał, co wielokrotnie zostało podkreślone na kanwie nauczania Magisterium Kościoła katolickiego.

Wybrana bibliografia

1. Benedykt XVI, *Milczenie i słowo drogą ewangelizacji. Orędzie papieża Benedykta XVI na 46. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2012, <https://www.paulus.org.pl/221,46-sdssp-benedykt-xvi-2012> (27.08.2019).
2. Benedykt XVI, *Nowe technologie, nowe relacje. Trzeba rozpoznać kulturę szacunku, dialogu i przyjaźni. Orędzie papieża na XLIII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/massmedia2009_24012009.html (27.08.2019).
3. Benedykt XVI, *Portale społecznościowe: bramy prawdy i wiary; nowe przestrzenie dla ewangelizacji. Orędzie papieża Benedykta XVI na 47. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2013, <https://www.paulus.org.pl/220,47-sdssp-benedykt-xvi-2013> (27.08.2019).
4. Benedykt XVI, *Prawda, przepowiadanie i autentyczność życia w erze cyfrowej. Orędzie papieża Benedykta XVI na 45. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2011, <https://www.paulus.org.pl/222,45-sdssp-benedykt-xvi-2011> (27.08.2019).
5. Franciszek, *Komunikacja i Miłosierdzie – owocne spotkanie. Orędzie na 50. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2016, <https://www.paulus.org.pl/217,50-dzien-srodkow-spolecznego-przekazu-2016> (27.08.2019).
6. Franciszek, *„Nie lękaj się, bo jestem z tobą” (Iz 43, 5). Przekazujmy nadzieję i ufność w naszych czasach. Orędzie na 51. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2017, <https://www.paulus.org.pl/216,51-swiatowy-dzien-srodkow-spolecznego-przekazu-franciszek-2017> (27.08.2019).

7. Franciszek, „*Prawda was wyzwoli*” (J 8, 32). *Fake news a dziennikarstwo pokoju. Orędzie na 52. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2018, <https://www.paulus.org.pl/215,52-swiatowy-dzien-srodkow-spolecznego-przekazu-franciszek-2018> (27.08.2019).
8. Franciszek, *Przekaz ukazujący rodzinę jako sprzyjające środowisko spotkania w bezinteresownej miłości. Orędzie na 49. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2015, <https://www.paulus.org.pl/218,49-dzien-srodkow-spolecznego-przekazu-2015> (27.08.2019).
9. Franciszek, *Przekaz w służbie autentycznej kultury spotkania. Orędzie na 48. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2014, <https://www.paulus.org.pl/219,48-dzien-srodkow-spolecznego-przekazu-2014> (27.08.2019).
10. Franciszek, „*Wszyscy tworzymy jedno*” (Ef 4, 25). *Od wirtualnych wspólnot społecznościowych do wspólnot ludzkich. Orędzie na 53. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2019, <https://www.paulus.org.pl/214,53-swiatowy-dzien-srodkow-spolecznego-przekazu-franciszek-2019> (27.08.2019).
11. Jan Paweł II, *Internet: nowe forum głoszenia Ewangelii. Orędzie Jana Pawła II na XXXVI Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2002, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/internet_aut_12052002.html (13.08.2019).
12. Jan Paweł II, *Misja Kościoła w erze komputerów. Orędzie na XXIV Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu 1990 r.*, Watykan 1990, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/oredzie_ssp_1990.html (13.08.2019).
13. Levinson P., *Nowe nowe media*, tłum. M. Zawadzka, Kraków 2010.
14. Marczak Ł., *Geneza i status zasady zrównoważonego rozwoju w Katolickiej Nauce Społecznej*, Lublin 2018.

15. Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Communio et progressio. Instrukcja duszpasterska o środkach społecznego przekazu*, Watykan 1971, <http://katolickie.media.pl/index.php/polecane/kosciol-o-mediach/414-communio-et-progressio--instrukcja-duszpasterska-o-srodkach-spolecznego-przekazu> (12.08.2019).
16. Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie*, Watykan 2002, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/rady_pontyfikalne/r_komunik_spol/internet_etyka_22022002.html (27.08.2019).
17. Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*, Watykan 2002, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/rady_pontyfikalne/r_komunik_spol/kosciol_internet_22022002.html (13.08.2019).
18. Paweł VI, Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli *Inter mirifica*, Watykan 1963, http://www.ptm.rel.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=143:dekret-o-srodkach-spolecznego-przekazywania-mysli-inter-mirifica&catid=39&Itemid=198 (12.08.2019).
19. Pokorna-Ignatowicz K., *Instrukcja duszpasterska „Communio et progressio” o środkach społecznego przekazu. Refleksje w trzydziestą rocznicę jej przyjęcia*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2000 nr 163–164, s. 159–171.
20. *Raport Digital 2019*, <https://wearesocial.com/uk/digital-2019> (8.07.2019).
21. *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/relacja.html> (15.07.2019).

